Socialförsäkringsutskottets betänkande

1980/81:15

om besparingar i statsverksamheten m. m. såvitt avser studiestöd (prop. 1980/81:20, bilaga 8, punkt 5)

Propositionen

I proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten m. m., bilaga 8 (utbildningsdepartementet) punkt 5 har regeringen föreslagit riksdagen att godkänna att 70 milj. kr. av de medel som flyter in från vuxenutbildningsavgiften fr. o. m. budgetåret 1981/82 används för att finansiera andra vuxenutbildningsändamål än studiestöd och administrationen av dessa.

Motionerna

I motion 1980/81:74 av Sven Aspling m. fl. (s) hemställs att riksdagen

1. begär förslag av regeringen om återgång till de regler om äktamakeprövning i studiemedelssystemet, vilka gällde den 30 juni 1979,

2. begär förslag av regeringen om höjning av tilläggsavgiften för kvarstående avgift vid återbetalning av studiemedel enligt vad som anförts i motionen,

3. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om återbetalning av studiemedel,

4. avslår regeringens förslag att 70 000 000 kr. av de medel som flyter in från vuxenutbildningsavgiften budgetåret 1981/82 används för att finansiera andra vuxenutbildningsändamål än vuxenstudiestöd och administration av dessa,

5. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om plan för successiv återgång till principen att från vuxenutbildningsavgiften skall finansieras särskilt vuxenstudiestöd, timstudiestöd och dagstudiestöd samt administrationen m. m. av dessa.

I motion 1980/81:104 (yrkande 1 i) av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen beslutar avslå propositionen vad avser minskade anslag till studiemedel.

Utskottet

Vuxenstudiestöd

Vuxenstudiestöd utgår i form av särskilt vuxenstudiestöd, dagstudiestöd eller timstudiestöd. Det särskilda vuxenstudiestödet, som är avsett för längre

studier, utgår dels som ett skattepliktigt bidrag motsvarande 65 % av det utbildningsbidrag som den studerande skulle ha fått vid arbetsmarknadsutbildning, dels i form av återbetalningspliktiga studiemedel. De senare kan utgå med så stort belopp att vuxenstudiestödet når samma nivå som ett beskattat utbildningsbidrag.

Vuxenstudiestödet och dess administration finansieras genom en arbetsgivaravgift, vuxenutbildningsavgiften, om 0,25 % av lönesumman. Avgiftsmedlen, liksom medlen från de beskattade vuxenstudiestöden, har tidigare år använts för att finansiera inte bara vuxenstudiestödet utan även studiecirkelverksamhet och bidrag till studieförbund. Denna ordning har successivt ändrats. Fr. o. m. innevarande budgetår används avgiftsmedlen till att finansiera vuxenstudiestödet och administrationen av detta samt timersättningen vid grundutbildning för vuxna. Dessutom tillförs medlen från de beskattade vuxenstudiestöden inte längre vuxenutbildningsavgiften (prop. 1979/80:100, SfU 1979/80:12, rskr 199).

I propositionen föreslås att 70 milj. kr. av de medel som flyter in från vuxenutbildningsavgiften fr. o. m. nästa budgetår skall användas för att finansiera andra vuxenutbildningsändamål än vuxenstudiestöd och administrationen av dessa. I anslutning till förslaget erinrar departementschefen om att de budgeterade medlen för timstudiestöd underutnyttjats tidigare år. Han finner det därför skäligt att i ett läge där det är nödvändigt att göra besparingar ompröva beslutet om avgiftsmedlens användning. Departementschefen avser att återkomma i 1981 års budgetproposition med närmare förslag om hur de influtna medlen från vuxenutbildningsavgiften skall fördelas budgetåret 1981/82.

Sven Aspling m. fl. vänder sig i motion 1980/81:74 mot att ett underutnyttjande av timstudiestöden i vuxenutbildningsreformens inledningsskede tas till intäkt för att ändra användningen av medlen från vuxenutbildningsavgiften, och de erinrar om att utnyttjandegraden av timstudiestöden successivt stigit från ca 40 % till ca 80 %. Motionärerna framhåller att en urholkning även tidigare skett av vuxenutbildningsreformen genom att medlen från de beskattade vuxenstudiestöden inte längre kan disponeras för vuxenstudiestöd och genom att vuxenutbildningsavgiften numera finansierar timersättningen vid grundutbildning av vuxna. Motionärerna pekar vidare på att företagarorganisationerna fått rätt till medel till sina utbildningsåtgärder trots att egenföretagarna inte erlägger vuxenutbildningsavgift. Om de principer som var avsedda då vuxenutbildningsreformen beslöts 1975 hade tillämpats nu skulle enligt motionärerna ett 200 milj. kr. högre belopp stått till förfogande för olika vuxenstudiestöd och deras administration.

I motionen yrkas (yrkande 4) avslag på förslaget i propositionen och (yrkande 5) att riksdagen skall begära en plan av regeringen i 1981 års budgetproposition om en successiv återgång till principen att från vuxenutbildningsavgiften skall finansieras särskilt vuxenstudiestöd, timstudiestöd och dagstudiestöd samt administrationen m. m. av dessa.

Utskottet delar bedömningen att det i det nuvarande statsfinansiella läget är rimligt att en del av vuxenutbildningsavgiften, i likhet med vad som tidigare varit fallet, kan användas för andra ändamål än vuxenstudiestöd och administration. Det är enligt utskottets uppfattning inte nu möjligt att förutsäga hur länge den föreslagna omfördelningen av medlen från vuxenutbildningsavgiften är nödvändig, och utskottet kan följaktligen inte ställa sig bakom motionärernas begäran om en plan i 1981 års budgetproposition.

Med det anförda tillstyrker utskottet förslaget i propositionen och avstyrker bifall till motion 1980/81:74, yrkandena 4 och 5.

Som inledningsvis nämnts är storleken av det särskilda vuxenstudiestödet beroende av vilka förmåner vederbörande studerande skulle ha fått om han genomgått arbetsmarknadsutbildning.

I bilaga 11 (arbetsmarknadsdepartementet) i den förevarande propositionen föreslås att stimulansbidraget inom arbetsmarknadsutbildningen skall avvecklas. För de elever som erhåller dagpenning med lägsta belopp, 155 kr., och som inte är arbetslöshetsförsäkrade skall stimulansbidrag inte längre utgå efter den 1 januari 1981 i de fall eleven beviljas utbildning efter samma tidpunkt.

Propositionen i denna del jämte motion 1980/81:80 av Anna-Greta Leijon m. fl. (s) och motion 1980/81:108 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari bl. a. yrkats avslag på förslaget om avveckling av stimulansbidraget, behandlas i arbetsmarknadsutskottets betänkande AU 1980/81:11.

Enligt uttalanden av chefen för utbildningsdepartementet i bilaga 8 till propositionen synes avsikten ha varit att bortfallet av stimulansbidraget inte skall få återverkningar på vuxenstudiestödets nivå. Något förslag härom har dock inte lagts fram i propositionen.

Utskottet utgår från att de vuxenstudiestöd som beviljas i år för studier under våren 1981 inte skall beröras av ändringarna av stimulansbidraget. Vidare förutsätter utskottet att regeringen under våren 1981 återkommer till riksdagen med förslag om vuxenstudiestödets fortsatta nivå.

Studiemedelssystemet

I propositionen föreslår chefen för utbildningsdepartementet en minskning av högskoleorganisationen genom nedläggning och minskning av vissa kurser. Härigenom minskar antalet årsstudieplatser med ca 2 700 platser. Förslaget jämte motionsyrkanden i anslutning härtill behandlas i utbildningsutskottets betänkande UbU 1980/81:12. Till följd av propositionens förslag beräknar utbildningsministern att kostnaderna för studiemedel under nästa budgetår minskar med ca 35 milj. kr.

I motion 1980/81:104 av Lars Werner m. fl. (yrkande 1 i) föreslås avslag på propositionens förslag i vad avser "minskade anslag till studiemedel".

Belastningen på anslaget för studiemedel är beroende av riksdagens

ställningstagande till vilken dimensionering högskoleorganisationen skall ha. Det ankommer inte på socialförsäkringsutskottet utan på utbildningsutskottet att bereda denna fråga. Yrkandet 1 i) i motion 1980/81:104 avstyrks följaktligen.

I motion 1980/81:74 av Sven Aspling m. fl. föreslås vissa alternativa besparingsåtgärder. Motionärerna anser (yrkande 1) att man bör återgå till en prövning mot makes ekonomi vid studiemedelstilldelningen enligt de regler som gällde den 30 juni 1979. Detta beräknar motionärerna skulle medföra ett minskat medelsbehov under anslaget Studiemedel m. m. med ca 40 milj. kr. Vidare föreslår motionärerna (yrkande 2) att tilläggsavgiften för kvarstående avgift vid återbetalning av studiemedel skall höjas från nio till tio öre per krona och att miniminivån för tilläggsavgiften skall höjas från 10 till 15 kr. Slutligen erinrar motionärerna (yrkande 3) om att CSN i sin anslagsframställning för budgetåret 1980/81 tagit upp frågan om att undersöka möjligheterna att anlita exekutiva myndigheter i andra nordiska länder för att få en effektivare återbetalning av studiemedel. Motionärerna begär ett tillkännagivande till regeringen om att det är angeläget att man undersöker om den av CSN föreslagna vägen är framkomlig.

Avvecklingen av äkta-makeprövningen har genomförts i tre etapper enligt beslut vid riksmötena 1976/77, 1978/79 och 1979/80. Avvecklingen har främst ur jämlikhetssynpunkt prioriterats framför andra reformer på det studiesociala området. Utskottet kan inte medverka till att regler om äkta-makeprövning ånyo införs och avstyrker bifall till yrkande 1 i motion 1980/81:74.

Utskottet utgår från att regeringen i budgetarbetet prövar lämpligheten av de förslag som framförts om ändring av tilläggsavgiften för kvarstående studiemedelsavgifter och om en effektivisering av indrivningen av sådana avgifter. Någon riksdagens åtgärd med anledning av yrkandena 2 och 3 i nämnda motion är enligt utskottets mening inte påkallad.

Utskottet hemställer

1. beträffande *vuxenutbildningsavgiftens användning*
   att riksdagen med bifall till proposition 1980/81:20 i motsvarande del och med avslag på motion 1980/81:74, yrkande 4 godkänner att 70 milj. kr. av de medel som flyter in från vuxenutbildningsavgiften fr. o. m. budgetåret 1981/82 används för att finansiera andra vuxenutbildningsändamål än studiestöd och administrationen av dessa,
2. beträffande *plan för vuxenutbildningsavgiftens användning*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:74, yrkande 5,
3. beträffande *anslag till studiemedel*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:104, yrkande 1 i,
4. beträffande *återinförande av äkta-makeprövningen*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:74, yrkande 1,

5. beträffande *tilläggsavgiften för kvarstående studiemedelsavgift*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:74, yrkande 2,
6. beträffande *återbetalning av studiemedel*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:74, yrkande 3.

Stockholm den 4 december 1980

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Maj Pehrsson (c), Helge Karlsson (s), Margareta Andrén (fp), Doris Håvik (s), Allan Åkerlind (m), Gösta Andersson (c), Ralf Lindström (s), Gullan Lindblad (m), Lars-Åke Larsson (s), Elis Andersson (c), Martin Segerstedt (s), Arne Lindberg (c), Siri Häggmark (m) och Ingegerd Elm (s).

Reservationer

Sven Aspling, Helge Karlsson, Doris Håvik, Ralf Lindström, Lars-Åke Larsson, Martin Segerstedt och Ingegerd Elm (alla s) har avgivit tre reservationer till betänkandet.

1. Vuxenutbildningsavgiftens användning och en plan härför

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "och 5." bort ha följande lydelse:

Utskottet finner att förslaget i propositionen ytterligare kommer att urholka vuxenstudiestödsreformen. Under de senare åren har flera åtgärder i denna riktning vidtagits av den borgerliga majoriteten i riksdagen. Sålunda har företagarorganisationerna fått rätt till medel från vuxenutbildningsavgiften till sina vuxenutbildningsåtgärder trots att egenföretagarna inte erlägger någon sådan avgift. Vidare har man fr.o.m. innevarande år slopat systemet med att använda skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden till olika vuxenstudiestöd och administrationen av dessa. Fr.o.m. innevarande år används också medlen från vuxenutbildningsavgiften för att till en del finansiera timersättning vid grundutbildning för vuxna. De nämnda åtgärderna och ett genomförande av förslaget i den förevarande propositionen innebär att ca 560 milj. kr. finns tillgängliga för vuxenstudiestöd under nästa budgetår i stället för, enligt de ursprungligen avsedda principerna, ca 750–775 milj. kr.

Utskottet kan på grund av det anförda inte biträda propositionens

förslag.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget anser utskottet det inte möjligt att med en gång anvisa de medel som rätteligen skulle använts för vuxenstudiestöden och deras administration. Regeringen bör därför lägga fram en plan i 1981 års budgetproposition om successiv återgång till principen att från vuxenutbildningsavgiften skall finansieras särskilt vuxenstudiestöd, timstudiestöd och dagstudiestöd samt administration m.m. av dessa.

dels att utskottet under momenten 1 och 2 bort hemställa

1. beträffande *vuxenutbildningsavgiftens användning*
   att riksdagen med bifall till motion 1980/81:74, yrkande 4, avslår förslaget i proposition 1980/81:20 att 70 milj. kr. av de medel som flyter in från vuxenutbildningsavgiften fr.o.m. budgetåret 1981/82 används för att finansiera andra vuxenutbildningsändamål än studiestöd och administration av dessa.
2. beträffande *plan för vuxenutbildningsavgiftens användning*
   att riksdagen med bifall till motion 1980/81:74, yrkande 5, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Återinförande av äkta-makeprövningen

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Avvecklingen av" och slutar med "motion 1980/81:74." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att nödvändiga besparingar inom statsverksamheten sker från utgångspunkten att man får acceptabla fördelningspolitiska effekter. En besparing som inte behöver väcka någon gensaga från denna utgångspunkt är att man återinför äkta-makeprövningen vid tilldelningen av studiemedel i den omfattning som gällde den 30 juni 1979. Detta skulle innebära att makes inkomst påverkade studiemedelstilldelningen först då inkomsten överstiger 3 basbelopp per kalenderhalvår. Regeringen bör återkomma med förslag härom i den kommande budgetpropositionen. Vad utskottet anfört bör med bifall till motion 1980/81:74, yrkande 1, ges regeringen till känna.

dels att utskottet under moment 4 bort hemställa

4. beträffande *återinförande av äkta-makeprövningen*
   att riksdagen med bifall till motion 1980/81:74, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Tilläggsavgiften för kvarstående studiemedelsavgift och återbetalning av studiemedel

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet utgår" och slutar med "inte påkallad." bort ha följande lydelse:

En ytterligare möjlighet att öka intäkterna på det studiesociala området är att höja tilläggsavgifterna för kvarstående avgifter vid återbetalning av studiemedel. Riksdagen har tidigare i år uttalat sig för en höjning av den s.k. påminnelseavgiften till 15 kr. (SfU 1979/80:12) och också beslutat att tilläggsavgiften till kvarstående arbetsgivaravgift skall höjas. Utskottet förordar i anslutning härtill att tilläggsavgiften för kvarstående avgift vid återbetalning av studiemedel höjs till tio öre per krona och att miniminivån för avgiften fastställs till 15 kr.

CSN har två år i rad lämnat förslag om ändringar i det nordiska avtalet om handräckning i skatteärenden så att även obetalda studiemedelsavgifter skulle kunna omfattas av överenskommelsen. Enligt CSN:s bedömning skulle en sådan ändring innebära en kraftig förbättring av indrivningsresultatet beträffande obetalda avgifter från låntagare som är bosatta i annat nordiskt land. Utskottet anser det angeläget att regeringen snarast prövar om CSN:s förslag kan genomföras.

Vad utskottet anfört bör med bifall till yrkandena 2 och 3 i motion 1980/81:74 ges regeringen till känna.

dels att utskottet under momenten 5 och 6 bort hemställa

5. beträffande *tilläggsavgiften för kvarstående studiemedelsavgift*
   att riksdagen med bifall till motion 1980/81:74, yrkande 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
6. beträffande *återbetalning av studiemedel*
   att riksdagen med bifall till motion 1980/81:74, yrkande 3, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

GOTAB 66044 Stockholm 1980